

Sammlaren

Tidskrift för

svensk litteraturvetenskaplig forskning

Årgång 130 2009

I distribution:

Swedish Science Press

Svenska Litteratursällskapet

REDAKTIONSKOMMITTÉ:

Göteborg: Stina Hansson, Lisbeth Larsson

Lund: Erik Hedling, Eva Hættner Aurelius, Per Rydén

Stockholm: Anders Cullhed, Anders Olsson, Boel Westin

Uppsala: Bengt Landgren, Torsten Pettersson, Johan Svedjedal

Redaktörer: Otto Fischer (uppsatser) och Petra Söderlund (recensioner)

Inlagans typografi: Anders Svedin

Utgiven med stöd av

Vetenskapsrådet

Bidrag till *Samlaren* insändes till Litteraturvetenskapliga institutionen, Box 632, 751 26 Uppsala, samt även digitalt i ordbehandlingsprogrammet Word till Otto.Fischer@littvet.uu.se. Sista inlämningsdatum för uppsatser till nästa årgång av *Samlaren* är 1 juni 2010 och för recensioner 1 september 2010.

Uppsatsförfattarna erhåller digitalt underlag för särtryck, i form av en pdf-fil.

Svenska Litteratursällskapet tackar de personer som under det senaste året ställt sig till förfogande som bedömare av inkomna manuskript.

Svenska Litteratursällskapet PG: 5367–8.

Svenska Litteratursällskapets hemsida kan nås via adressen www.littvet.uu.se.

ISBN 978-91-87666-27-8

ISSN 0348-6133

Printed in Sweden by
Elanders Gotab, Stockholm 2010

skrivs hur den oskuldsfulle unge mannen för första gången tjasas av kvinnan, smakar tobak och alkohol och hur han sedan, bokstavligen, återvänder till moderns trygga och förlåtande famn efter detta första möte med fru Lusta och hennes barn. På andra ställen bygger visserligen Landen de biografiska uppgifterna på fastare grund, men de fåtaliga källorna till Bellmans liv kan inte ursäktas denna typ av subjektivt associativ personlighetsbeskrivningar, vars trovärdighet minst sagt är låg.

I stort ger biografien en mer omfattande bild av Bellmans diktning, jämfört med tidigare biografier, inte minst vad gäller de utförliga innehållsbeskrivningar av texter utanför de kanoniserade. I dessa genomgångar lyfter Landen fram senare tiders text- och forskningsrön, vilket ger framställningen en aktualitet och en bredd som tidigare Bellmanbiografier saknar. De frekventa textcitaten och referenserna till Bellmans samlade verk gör också den här biografien lätt att arbeta med, att använda som utgångspunkt för den som vill fördjupa sig i författarskapet, eller som är intresserad av att läsa texterna i sin helhet. Verkets användbarhet minskar dock betydligt av den egensinniga och förenklade synen på den fiktiva texten som ett sätt att förklara författarens personlighet och själsliv: den kan inte användas för att fylla i luckor i biografien där det finns få eller inga tillförlitliga källor att tillgå. Tillvägagångssättet och den föråldrade bild av Bellman som målas fram skymmer tyvärr den översikt över skaldens omfattande och genremässigt varierade litterära verksamhet som, trots allt, återfinns i Landens verk och som hade kunnat bli en del av en modern biografi över Bellman.

Stefan Ekman

Johan Svedjedal, *Kärlek är: Carl Jonas Love Almqvists författarliv 1793–1833*. Wahlström & Widstrand. Stockholm 2007;

Rosor, törnen. Carl Jonas Love Almqvists författarliv 1833–1840. Wahlström & Widstrand. Stockholm 2008;

Fribetens rena sak. Carl Jonas Love Almqvists författarliv 1841–1866. Wahlström & Widstrand. Stockholm 2009.

Johan Svedjedal har under loppet av tre år publicerat lika många volymer om Almqvists författarliv. Sammanlagt har det blivit 1 500 sidor som sträcker sig från författarens barndom till hans sista måna-

der i tyska Bremen, hösten 1866. Bredvid huvudpersonen defilerar en rad aktörer förbi i framställningen, vilka också fångar det svenska samhällets omfattande förändringar under den här perioden – från gustavianskt envælde till representationsreformens genomförande, politiska strömningar mellan konservatism och socialism samt en framväxande litterär offentlighet med dithörande bokmarknad. Biografien kröner de senaste decenniernas växande intresse för Almqvists författarskap, ett uppsving som inleddes på allvar i mitten av 1980-talet, då planerna för utgivningen av *C.J.L. Almqvist. Samlade Verk* ritades upp och avhandlingar åter började publiceras, som Svedjedals egen *Almqvist – berättaren på bokmarknaden. Berättartekniska och litteratursociologiska studier i C.J.L. Almqvists prosafiktion kring 1840* och Cecilia Sidenbladhs *Ty så roar mig att måla. C.J.L. Almqvist och de visuella konstarterna*, båda från 1987. Till 100-årsjubileet 1993 kom en biografi av Bertil Romberg, och Svedjedal inledde utgivningen av *Samlade Verk* med volym 21 som utgick från de tidigare utgivna versionerna av *Det går an* och *Hvarför reser du?*

Därefter har en rad forskare fyllt på med ständigt nya rön och perspektiv. Textnära analyser av retorik, stil, berättarteknik och genre har varvats med mer kontextinriktade undersökningar av litteratursociologisk, idéhistorisk, språkhistorisk, teologisk, könskritisk och queerteoretisk art. Bredvid Svedjedal har bland andra Lars Burman, Gunilla Hermansson, Jakob Staberg, Jon Viklund, Anders Burman, Klaus Müller-Wille, Johan Almer, Roland Ly-sell, Anders Öhman, Eva Borgström, Anna Cavallin, Eivor Persson, Jonas Asklund, Inger Littberger, Per Mårtensson och Åsa Mälhammar bidragit till att fördjupa kunskaperna om och bredda ingångarna till denna till synes outsinliga forskningskälla.

Biografins första volym, *Kärlek är*, omfattar åren 1793 till 1833, från författarens barndom fram till fyrtioårsåldern. Svedjedal har en fin blick för nyanserna när han beskriver Love som pojke, hur denne tidigt fungerar som något av forskningsassistent åt morfar Carl Christoffer Gjørwell och hur den första katastrofen drabbar honom när han som 13-åring plötsligt står utan både barndomshem, sedan fadern gått i konkurs, och utan sin mor, som dör i lungdot. Så följer inblickar i studentlivet i Uppsala, tiden som informator, ämbetsmannen in spe, och den förhållandevis sena anslutningen till den romantiska rörelsen, först sedan Almqvist som tjugoföråring är tillbaka i Stockholm. Redan här anas Svedjedals övergripande litteratursociologiska

perspektiv. I hans analys blir Almqvist aldrig någon övertygad bekännare till det romantiska idégodset, snarare betecknas romantiken som tidens stora trendrörelse, som alla med ambitioner i litterär väg vackert hade att ansluta sig till. Första bandet avrundas så med ytterligare en katastrof, fosterdottern/barnflickan Stina Hohlfeldts och vännen Gustaf Hazelius gemensamma drunkningsdöd i Edsviken sommaren 1833. Här förblir Almqvists roll gåtfull, hade hans avancerade kärleksläror i själva verket inspirerat paret till denna ödesdigra handling?

Det liv som skildras i första bandet gäller framför allt den Love som ännu inte riktigt blivit författaren, inte blivit "Almqvist", men som är i full färd med att lägga grunden. Bakom ungdomsförsoeken med *Murnis*, *Amorina* och *Songes*, som alla utgavs först långt senare, den knackiga ämbetsmannabanan, bondeäventyret i Värmland, slitet på Nya Elementarskolan och de religiösa och utbildningspolitiska reformförsoeken, anas hela tiden en gnagande oro för framtiden. Vad ska han egentligen bli, hur ska han gå tillväga för att nå dit och hur ska han kunna försörja sig? Skildringen av unge Almqvists svajiga väg genom livet fångslar. Fram träder bilden av en egensinnig kameleont, ivrig att smälta in, men lika snar att gå åt motsatt håll när det inte passar. Svedjedal visar en välgörande och samtidigt kärleksfull distans till ynglingens alla storstilade projekt. Hans litteratursociologiska perspektiv slår som sagt effektivt hål på den romantiska genikulten. Almqvist och hans diktarbröder dras ner från parnassen och ut på den framväxande bokmarknaden: "I Sverige var romantikerna allt annat än 'fria författare', intellektuella på marknadens villkor. De var ämbetsmän", konstaterar Svedjedal och låter den pressade småbarnspappans försörjningsproblem bilda grunden till vårt första moderna författarskap. De ekonomiska trångmålen utgör sedan den röda tråd som följer Almqvist ända fram till och bortom den sista katastrofen. I all sin saklighet upphör aldrig biografien att bidra även med spänning och betraktad i sin helhet framstår den också som något av en finansiell thriller.

Om Almqvists enkla hustru Maria (född Anna Maria Andersdotter Lundström) finns flera mindre smickrande samtida vittnesmål, som framför allt avslöjar den romantiska rörelsens klasshyckleri. Hon "kom som en varelse från en annan himlakropp (planeten Allmoggen) för de bildade högreståndspersonerna kring Love", skriver Svedjedal. Kring hennes egna tankar och känslor tiger käl-

lorna, men särskilt den första volymen synliggör ändå Marias "historiska underläge" och ställer den uppfordrande frågan: "Vilken chans hade deras samliv egentligen mot hans manuskript?". Även i de båda andra delarna anas Maria som en tyst skugga bakom huvudpersonen. Den läshungriga, av hushållsgöromål uppenbarligen ointresserade hustrun som hade att administrera ett ofta starkt underfinansierat hushåll. Den maka som Almqvist tycktes uppskatta mest när han själv var långt hemifrån eller när hon skickats iväg annorstädes medan han arbetade vidare hemma i Stockholm. "Love ville vara gift fast ensam, en besökare i sitt eget äktenskap", konstaterar Svedjedal och uppmärksammar hur författarens kärleksfilosofi närmast inverterades i hans eget liv: "Alltsammans liknade en grym karikatyr av det ansikte som drömt fram den sommarlätta utopin om Sara Videbeck och Albert. För dem gällde att kunna leva samman utan att vara vigda. Medan Love och Maria ordnade sina liv för att leva åtskilda utan att vara skilda." (III, s. 85) Den ostadiga familjeekonomi lyfts fram som den kanske främsta orsaken till äktenskapets disharmoni.

Volym två, *Rosor, törnen*, omfattar de sju åren 1833–1840 som innebär de mest litterärt dramatiska, med *Det går an* som självklar kulmen. För såväl författaren som privatpersonen Love innebär perioden tvära kast. Karriärmässigt går kurvan först brant uppåt, för att till sist stört dyka: Almqvist förvandlas från hyllad "törnrosdiktare" till hatad "Det går an-präst". Geniet i de romantiska salongerna blir stridbar liberal i kretsen kring *Aftonbladets* Lars Johan Hierta. Rektorn, prästen, skalden blir rabulist och murvel, siaren blir sanningsägare och straffas hårt för sitt avfall.

Läsaren får följa honom från 40-årsdagen i Stockholm i november 1833 till en regnig oktoberbreftermiddag i Paris sju år senare, och fragmentet till en självbiografi: "Jag är en människa full af motsägelser; at reda dem alla, är mig icke möjligt. Men när jag blickar uti min själs djupa dalar och höga berg, så torde jag kunna beskrifva flere af dem bättre, än en lefnadstecknare utom mig." Svedjedal genomlyser ambivalenserna med oförtrutet energi, den närmast övermänskliga Almqvist tillåts aldrig smita från sin mänsklighet. Likt en igel hakar sig biografikern fast inte bara vid framgångarna, utan lika mycket vid geniets rätt missklädsamma äregirighet. Volymens titel "Rosor, törnen" fångar förutom paradoxernas Almqvist också det jätteprojekt som präglar hans ymniga produktion under den här tiden, samlingsverket *Törnrosens Bok*. Snå-

rigt att bringa reda i, inte minst eftersom det utgavs i två olika serier (duodes- respektive imperialoktavupplagan), i helt skilda utföranden med delvis olika innehåll, omkastade kronologier och komplicerade lager av fiktionsplan. Volymens inledande avsnitt om detta allkonstverk blir i all sin pedagogiska grundlighet en väl mäktig förrätt. Snart blir framställningen emellertid mer lättsmält, med flyhänta skildringar av Almqvists taktik på den samtida bokmarknaden: tjuvnyp mot konkurrenter som Fredrika Bremer, dubbelspel i förhållande till Svenska Akademien och Atterbom, ränksmidier i kring professorer och pastorat, utstötningen i samband med *Det går an* och det gradvisa "avfallet" till liberalismen och publicistiken.

Den sista volymen, *Frihetens rena sak*, är också tjockast. Här kan Svedjedal ösa ur tidigare forskning, inte minst sin egen digra avhandling om Almqvist som aktör och berättare på 1840-talets snabbt expanderande bokmarknad. När denna sista del inleds 1841 är författaren avskydd. Hur mycket är nästan svårt att fatta – Svedjedal nämner hatet mot Olof Palme som jämförelse och det är en träffande bild. För *Det går an* blir Almqvist aldrig förlåten. Portad från salongerna, nekad tillträde till akademier och pastorat samt utslängd från sin rektorstjänst tvingas han under 1840-talet till ett furiöst mångskriveri där de ekonomiska kraven ständigt tycks överrösta de kreativa målsättningarna.

Men resan fascinerar. Överallt i svenskt 1840-tal tycks Almqvists ande sväva, kring religion, utbildning, kvinnofrågan, den gryende socialismen – inget spörsmål är honom främmande, och allt kan han göra litteratur och tidningsprosa av och tjäna pengar på, även om skulderna bara växer. Under ett fåtal år fångar Almqvist som individuell aktör en omvälvande process som annars brukar sägas pågå under åtskilliga decennier. Ämbetsförfattaren och salongslejonet blir marknadsförfattare och "fri" litteratör. Innan en härva av skuldsedlar, lögner och krossade drömmar utmynnar i "katastrofen" i juni 1851 – anklagelserna om förskingring och försök till förgiftning av en procentare, Johan Jakob von Scheven. Istället för att köpa *Aftonbladet*, som det var tänkt, tvingas Almqvist fly landet hals över huvud. Efter femton år i Amerika, där han bland annat begår bigami genom att gifta sig med en pensionatsvärdinna i Philadelphia, driver hemlängtan honom tillbaka över Atlanten. Reskassan räcker bara till tyska Bremen, där han dör dryga året senare 1866, 72 år gammal, utfattig och under antaget namn.

När biografien närmar sig sitt slut har den hå-

nade "Det går an-prästen" fått sin postuma revansch. Nekrologerna har varit försonliga, kvarlevorna vilar tryggt i familjegraven, Ellen Key och Verner von Heidenstam har återupprättat författarens ära, forskningen och utgivningen blomstrar och nya generationer av skolelever matas allttjämt med klassiker som *Det går an*.

"Att skriva en biografi är att under några år försöka återuppleva en annans liv, samtidigt som man genomskådar det. Det är en personlig akt av distanserad inlevelse", skriver Johan Svedjedal i slutet av första volymen. Den karaktäristiken passar måhända inte in på allt biografiskrivande, men den gör det definitivt när det gäller den här liv och verk-skildringen. Den "distanserade inlevelsen" visar sig fungera osedvanligt väl i relationen mellan Johan Svedjedals temperament och hans objekt. Faktum är att Svedjedal, och måhända är det mindre paradoxalt än det kan verka, lyckas levandegöra Almqvist just genom det sätt på vilket han genomskådar honom. Kanske är det också därför jag under läsningen av första volymen studsar lite inför valet att genomgående bruka Almqvists tilltalsnamn, Love, i framställningen. Svedjedal väljer det, skriver han, som en "markering" för att visa att han intresserar sig "för mannen snarare än monumentet". I skildringen av barn- och ungdomsåren glider läsningen också bekvämt in i bruket. Men ju närmare vi kommer författaren, yrkesmannen, *varumärket* Almqvist, desto obekvämare känns det med "Love". Särskilt när övriga aktörer får stå med sina efternamn, i formuleringar som dessa: "Satiren mot fosforismen måste ha blivit mer problematisk i takt med att Love fördjupade sina kontakter med ledande forskare som Atterbom och Palmblad" eller: "Det var vid denna tid som Borg hjälpte Bergman i hans planer på en biografi om Love genom att fråga ut Love om hans författarskap". Med Love har vi snabbt blivit intima, medan övriga herrar får stå kvar just som "monument". Just här är det som om inlevelsen och distansen inte riktigt kommer överens.

Det slår mig att förnamnsbruket rymmer en intressant genusproblematik. Hade en kvinnlig forskare med samma bevekelsegrunder kunnat skriva "Love"? Hade en manlig forskare kunnat göra det om en kvinnlig författare? Föreligger det en skillnad här mellan just biografier och mer "renodlad" litteraturvetenskap? Kanske hänger min tvekan framför allt ihop med genusforskarens skräck för falsk intimitet. Och jag inser att det trots allt finns en logik i valet som är tilltalande eftersom

det bland annat handlar om den genushistoriskt brännande problematiken att överbrygga den traditionella uppdelningen mellan privat och offentligt. "Love" signalerar privatpersonen, "Almqvist" yrkesmannen. Svedjedal vägrar skilja på rollerna – i det "skrivarliv" han vill skildra är privat och offentligt oupplösligt sammanlänkade. Och då inte i en romantisk bemärkelse – att Almqvist levde för sitt skrivande – utan i snarare, återigen, i en litteratursociologisk: Almqvist skrev för att kunna leva. I det ligger också framställningens genomgående tragik, nämligen den att Almqvist – Love – ytterst sällan fick skriva det han helst av allt ville. Egentligen är tragiken större än så, eftersom Svedjedal kan visa hur klyftan mellan kreativa ambitioner och ekonomiska begränsningar så tydligt ledde fram till "katastrofen".

Svedjedal mejslar fram en karaktär som blir begriplig i all sin motstridighet. Utan att beröva Almqvist ett uns av värdighet eller magi, gör han legenden till människa. Och den avdemonisering han genomför problematiserar indirekt senare tiders mått på normaliteten och historiserar den. Det framkommer exempelvis att förskingring var ett långtifrån ovanligt brott i Almqvist samtid, och att Amerika blev det främsta resmålet för de män i övre medelklass som hamnade i klammeri med rättvisan. Wendela Hebbe, Almqvists nära väninna och kollega på *Aftonbladet*, hade en make som emigrerat hals över huvud redan 1839, efter olagliga affärer. Johan Sandwall, Jönköpings svar på Lars Johan Hierta, tillika Almqvists förläggare och redaktör på liberala *Jönköpingsbladet* (och senare *GHT*), blev även han anklagad för förskingring 1851 och flydde likaså över Atlanten.

Samtidigt kommer Svedjedal knappast undan det paradoxala faktum att Carl Jonas Love Almqvists liv är av det slag där verkligheten ständigt tycks överträffa dikten. En vetenskaplig biografi över en sådan karaktär blir därför av nödvändighet också något av en roman. Tydligt fiktiva inslag saknas inte heller. Flera av öppningarna (och även någon avslutning) i de tre volymerna hade mycket väl kunnat platsa i en roman. Stycket "Ett hus i Stockholm", som inleder första delen beskriver poetiskt de olika gestalter eller roller som bebod det hus som metaforiskt tänks rymma Almqvists liv – här bor en präst, en murvel, en lärare, en poet, en pappa med små barn och en tjock hustru. Folk flyttar ut och in – en sekreterare, en ung informator, en kanslist som beger sig till Värmland. Även sista delen inleds och avslutas med sådana här

stycken – "En regnig eftermiddag" och "Mannen på däck" ger poetiska brottstycken ur skrivarlivet i kondenserad, poetiserad form. På så sätt bildar fiktiva inskott ramar kring det övriga, ett slags paratextuella "trösklar" vilka till och med är kursiverade, som för att understryka deras skönlitterära status och skilja ut dem från det övriga, mer tydligt "faktabaserade" innehållet. Men vari består egentligen skillnaden mellan det ena och det andra? Källmaterialet är detsamma; det är snarare i själva sättet att presentera det som de mest uppenbara olikheterna märks. Ändå spelar fiktiva verkningssmedel en viktig roll även i den mer renodlat "vetenskapliga" framställningen. Även om Svedjedal är en källtrogen empirist som ger arkivfyndens vittnesmål en framskjuten placering i sin argumentation, kan han uttrycka tvekan åtminstone inför vissa källors tillförlitlighet. Framför allt förefaller han väl medveten om behovet av att dramatisera stoffet, att bryta faktaströmmarna med hjälp av kreativa verkningssmedel. Det som ytterligare vetter åt det fiktiva berättandet i denna biografi är nämligen bildspråket, särskilt den flitiga och ofta halsbrytande metaforanvändning som kritikerna haft delade meningar om. Biografins uppgift, skriver Svedjedal i första volymen (s. 15), är att försöka krossa det grumliga pansarglas av tid som står mellan oss och Almqvist – "att föra läsaren in i hans liv och hans tid". I detta översättningsarbete tar Svedjedal påfallande ofta bildspråket till hjälp på ett sätt som omväxlande skapar identifikation eller orsakar ett slags främmandegöring. Och det slår mig att metoden att försöka skapa historisk förståelse lika ofta handlar om att föra Almqvist in i läsarens tid, via exempelvis filmens och idrottens diskurser:

"I Manhemsförbundet ville Love bli en medvetandets demonregissör" (I:77)

"Loves förhoppningar på att sällskapet Pro Fide et Caritate skulle utvecklas lika gynnsamt som världshistorien stoppades snart lika abrupt som en skridskoåkare av en sandsträng." (I:83)

[Palmblads recension av Almqvists *Grekisk Språklära* var] "så full av detaljmärkningarna att den liknade ett yxmord i ultrarapid". (II:208)

En teoretiker som Hayden White kan i förstone synas provocera sina historikerkolleger mer än litteraturvetarna i sitt insisterande på att historieforskare och skönlitterära författare använder samma typ av tekniker och strategier för att komponera sina berättelser. Ändå kräver även litteraturveta-

rens självbevarelsedrift alltjämt att hon distanserar sig från fiktionen. Kanske för att en roman aldrig skulle räknas som en vetenskaplig merit. Kanske för att forskaren inte i första hand anser sig syssla med berättande. Men återigen, hur reell är egentligen denna skillnad, och vad har den med bokmarknad att göra? Låt mig illustrera frågorna med hjälp av ett exempel som åtminstone i det här sammanhanget skulle kunna sägas komma från "mot-satt" håll, där de vetenskapliga anspråken istället för att lyftas fram har tonats ner: Birgitta Holms biografi om Victoria Benedictsson från 2007. Den framställningen, som tveklöst innehåller flera för Benedictssonforskningen intressanta inslag, värjer sig mot att ingå i ett sedvanligt vetenskapligt samtal genom att avstå från källangivelser. Den som vill se med vilka föregångare och kolleger Holm diskuterar hänvisas till ett dokument som deponerats hos Lunds universitets bibliotek. Det är möjligt att denna märkliga lösning är ett resultat av förlagets ängslan inför det "alltför akademiska". Den visar hur som helst hur kosmetisk och situationsbuden uppdelningen i vetenskap, kritik, essäistik kan vara, och hur svårt bokmarknaden och det akademiska meriteringssystemet ofta har att gå i takt. Är den klyftan på väg att vidgas? Avhandlingarna går mot e-publicering, medan etablerade forskare, åtminstone som en breddsyssla, kan unna sig mer populärvetenskapliga utgivningar på de stora förlagen.

Vid horisonten anas två intressanta tendenser, som pekar mot samma åtminstone till synes motstridiga praxis. Den ena är den av statsmakterna sanktionerade processen att omstrukturera svensk humanistisk och samhällsvetenskaplig publiceringskultur mot en mer (natur)"vetenskaplig" dito, bland annat genom att låta internationella tidskriftsciteringar bli riktningssgivande i mätandet och belönandet av "kvalitet". Den andra tendensen återfinns bland annat i de konstnärliga forskarutbildningarnas mer praxisbetonade, självreflekterande vetenskapande som, utan att rucka på de teoretiska anspråken, tillåter sig en betydligt större öppenhet och tolerans inför forskaren som situerat och medskapande, självreflekterande subjekt. Vilken väg väljer svensk litteraturvetenskap? Och var kommer den under senare år så ymniga författarbiografikutgivningen in? Här tycks snarare överlappningarna mellan vetenskap och fiktion ha ökat under senare år, inte minst bland de aktörer som blandar sin forskargärning med skönlitterärt skrivande. Carina Burman hör till dem som publicerat både vetenskapliga biografier och skönlitteratur kring

samma objekt (bland andra Johan Henric Kellgren och Klara Johansson) och utifrån samma källmaterial men som samtidigt skiljer på rollerna. Merete Mazzarella lät efter den mer traditionella författarbiografien om Fredrika Runeberg (2007) sitt akademiska och diktande jag mötas när hon våren 2009 kom med en historisk-biografisk essäroman om en dag i Zacharias Topelius liv – av en kritiker betecknad som "gestaltad litteraturvetenskap". De mer renodlat skönlitterära författarna tassar förstas sedan länge i de här gränstrakterna, romaner som Malte Perssons *Edelcrantz förbindelser* (2008) svävar mellan skönlitteratur, forskning och biografi, och bryr sig inte om, behöver inte välja. Det ska bli spännande att följa om litteraturvetarnas fortsatta biografiutgivning tänjer ytterligare på gränserna och hur vetenskapsområdet i så fall reagerar på brotten mot de gängse normerna. Att en i dessa sammanhang "traditionell" biografi som Svedjedals om Almqvist bredvid alla hyllningar fått en del kritik just för sin metaforanvändning talar förstås för att ramarna fortfarande är betydligt snävare för framställningar med uttalat vetenskapliga anspråk. Här riskerar skönlitterärt färgade utflykter att skapa ängslan och irritation, för att forskaren kanske inte till fullo behärskar de konstnärliga verktygen men också för många fortfarande är fullt och fast övertygade om att sådana inte hör hemma i vetenskaplig framställning.

Svedjedal kan sin Almqvist, det ska till en större expertis än min för att beslä honom med några "fel". Men ett par spörsmål förtjänar ändå en lite mer utförlig granskning. Låt mig börja med positioneringen gentemot de senare årens genus- och queerteoretiska läsningar av androgynen i *Drottningens juvelsmycke* (1834) i band II. Här menar Svedjedal att det androgyna i romanen endast marginellt handlar om förhållandet mellan könen. I centrum står snarare förhållandet mellan människan och Gud, något både fiktionen och författarens egna uttalanden ger belägg för. I en författarbiografi kan en intentional utgångspunkt naturligtvis tyckas rimlig. Ändå menar jag att Svedjedal på ett olyckligt sätt förbigår exempelvis Eva Borgströms och Anna Cavallins forskningsinsatser. Nyläsningar som deras har på avgörande sätt bidragit både till nya historiska insikter gällande genus i kulturproduktionen och till att *Drottningens juvelsmycke* kunnat intressera en ny generation läsare. Här ska vi kanske snarare vara tacksamma för att Almqvist själv inte fått sista ordet.

I tredje bandet resonerar Svedjedal kring Alm-

qvists vänskapsrelation med kollegan på *Aftonbladet* i början av 1840-talet, Wendela Hebbe. Från sidan 50 och några sidor framåt diskuterar han huruvida det fanns något erotiskt spel kontrahentera emellan. Han konstaterar att Almqvist troligen var mer intresserad än Hebbe, och kostar också på sig att spekulera: "Hon hade mycket att förlora på att stöta sig med honom. Men hon hade mer att förlora på en kärleksaffär med honom, en ensamstående kvinna och en gift man som i värsta fall kunde få ett oäkta barn." (III:54f.) Det är sedan länge väl känt att Hebbe vid samma tid var romantiskt involverad med sin (och Almqvists) chef, Lars Johan Hierta, som i många år i princip levde med två familjer och mycket riktigt fick ett "oäkta" barn, en son, med Hebbe 1851. Familjerna Almqvist, Hebbe och Hierta bodde i samma kvarter (under en period till och med i samma hus) och kontakterna inom trion var tidvis i stort sett daglig. Det förefaller ytterst osannolikt att Almqvist inte skulle ha känt till hur det förhöll sig. Almqvist var dessutom i sin tur starkt beroende av Hiertas välvillighet: under sommaren 1842 fick han förtroendet att vikariera på chefredaktörsposten vid dennes frånvaro, 1846 erbjöds han fast anställning och det var under flera år på tal att Almqvist skulle köpa och ta över *Aftonbladet*. Vilka Almqvists känslor för Hebbe än var, är det knappast orimligt att tänka sig att lojaliteterna gentemot Hierta överröstade dem. Svedjedal känner förstås väl till allt det här, och ändå dröjer det till en parentes på s. 218–219 och mer oförblommerat på s. 332, innan den romantiska förbindelsen mellan Hebbe och Hierta berörs.

En annan faktafråga som får en något underlig inramning är de nya uppgifter Svedjedal i sista bandet presenterar kring de två bevarade reverser (av sammanlagt åtta) i von Schevens ägo som Almqvist ska ha förfalskat. Till sin biografi har han fått tillgång till det yttrande från Statens kriminaltekniska laboratorium som en tidigare forskare, Stig Jägerskiöld, beställt och i en studie från 1970 gett ett, enligt Svedjedal, "delvis missvisande" och "delvis tendentiöst" referat (s. 307, 308). Läsaren av biografien får dock varken klart för sig på vilket sätt Jägerskiöld feltolkat, eller någon närmare inblick i själva yttrandet som sådant. Varför har inte detta bifogats i en bilaga? Det visar sig dessutom finnas ytterligare ett utlåtande författat av Stefan Söderlind, förste arkivarie vid Riksarkivet. Även detta beställt av Jägerskiöld, men aldrig redovisat av denne, enligt Svedjedal på grund av att det inte "passade in" i den konspiration mot Almqvist som Jägerskiöld

ville torgföra. "Söderlinds utlåtanden kom att förbli okända i forskarvärlden fram till nu", dundrar Svedjedal, dock utan att offentliggöra heller detta för läsaren, trots att kopior uppenbarligen finns, som det står, "i författarens ägo". Efter att ha åberopat ytterligare en handstilsanalys från SKL (2005) deklarerar Svedjedal slutligen att "övervägande skäl" talar för att Almqvist verkligen stod bakom de förfalskade handlingarna och han går grundligt och sakligt igenom hur det hela kan ha gått till. Hans eget hemlighetsmakeri kring de åberopade källorna förblir däremot något av en gåta.

Men det verkliga "fyndet" kring den här historien ligger nu någon annanstans. I Svedjedals biografi framkommer för första gången hur nära det faktiskt var att Almqvist blev *Aftonbladets* nye ägare och hur tätt "katastrofen" hängde samman med den planerade affären. Att Hierta till sist valde att anställa Almqvist, att han så ingående engagerade sig i dennes ekonomi och att han så snart efter Almqvists landsflykt 1851 sålde tidningen talar verkligen i den här riktningen. Hade Almqvist lyckats undanröja von Scheven och genomföra köpet hade den fortsatta historien om honom och om svensk litterär och publicistisk offentlighet sannolikt sett helt annorlunda ut. Det är onekligen en hisnande tanke, kanske något för en romanförfattare att bita i.

Åsa Arping

Lisbeth Larsson, *Hennes döda kropp. Victoria Benedictssons arkiv och författarskap*. Weyler. Stockholm 2008.

Många har fångslats av Victoria Benedictssons liv och arbeten.

Hennes bästa texter har en kärv lyster som inte bleknat med tiden. Hennes tragiska livsöde, med det hemska självmordet på hotellrummet i Köpenhamn, griper tag. Forskningen kring hennes författarskap är mycket stor, med lysande exempel som Sten Linders analyser av romanerna, Bööks stora och Rosengrens koncentrerade biografier. Den senaste i raden, Birgitta Holms biografi från 2007, står sig också väl.

Hösten 2008 tog debatten om Benedictsson ny fart i samband med att Svenska akademien gav ut ett urval ur hennes verk i två band, *Ord på liv och död*, med Ebba Witt-Brattström som redaktör och ett förord av Horace Engdahl. Detta urval kom överraskande nog också ut som pocketvolym. Sam-